

KÜLTÜR VE MEDENİYETİMİZİN
DÜŞÜNCEYE,VARLIĞA,İNSANA,EĞİTİME,BİLİME,
SOSYAL HAYATA,ŞEHRE,SANATA,MİMARİYE,DİL VE
EDEBİYATA
YANSIMALARI

KÜLTÜR

Kültür, insanın tüm faaliyet alanlarını kapsadığından farklı şekillerde tanımlanabilecek bir kavramdır. Bu tanımlardan bazıları şunlardır.

- Bir milletin dinî, ahlaki, hukuki, iktisadi, lisani, akli birikimlerinin bir bütünüdür. (Ziya Gökalp)
- İnsanın kendini ve tabiatı idare etme yoluyla meydana getirdiği eserlerdir. (A. Young)
- Toplumsal olarak öğretilip yeni kuşaklara aşılana davranışlardır. (Alfred Tozzer)
- Kültür aslında herhangi bir toplumun dininin vücut bulmuş şeklidir. (Thomas Stearns Eliot)
- Refleks ya da içgüdü haricinde insanın yaptığı gözlenebilir her davranış, doğada ve toplum hayatı içinde meydana getirdiği her türlü eserdir. Kısaca insan ürünü olan her oluşum kültürdür. (Yılmaz Özakpınar)

KÜLTÜR

Kültür tanımlarının çoğunda ortak bir nokta dikkati çekmektedir: “Bir topluluğun kendine has davranış ve yaşayış tarzının olması.” Bu durumda şöyle denilebilir: Kültür, şahsi düşünce ve davranışları da şekillendiren örf ve âdetlerden, değer anlayışlarından ve inançlardan, üretim tarzlarından ve kurumlardan meydana gelen bütünlüklü bir sistem olup toplumun tarihî serüveninin neticesi olarak meydana gelmiştir.

Medeniyetleri kuran, inşa eden insandır

İnsan kültürü akıyla inşa eder. Akıyla kültürü ve medeniyeti inşa eden insan organik bir varlıktır. Organik bir varlık olan insan nasıl ki doğar, büyür ve ölürse; insanın inşası olan medeniyetler de doğar, büyür, gelişir ve ölür. Bir medeniyetin ölmesi yerine bir başkasının geçmesi demektir. Hâkim medeniyetin iktidarını, meşruiyet gerekçesini kaybetmesi, var olan insan ihtiyaçlarına kurum ve kuruluşlarıyla artık cevap veremez olmasıdır (İbn Haldun).

MEDENİYET

“Medeniyet, kültürün yükselmesiyle oluşan ve evrensel nitelik taşıyan olgudur.” (Ziya Gökalp)

- “İnsanlığın çalışarak ortaya koyduğu teknik eserlerin bütününden ibarettir.” (Nurettin Topçu)
- “Medeniyet, tanımı itibarıyla bütün insanlığa hitap eden tarih olgusudur. Tek kişi ya da insanlığa dönük cepheleriyle medeniyet, insanın sadece fiziki ya da fizyolojik ihtiyaçlarına cevap veren bir sistem olmakla kalmaz. Aynı zamanda manevi-ahlaki, metafizik ve kültürel isteklerini de karşılamak amacını taşır. İnsanı bütün cepheleriyle ele alır.” (Sezai Karakoç)

MEDENİYET

- “Günümüzde ‘modernleşme’ ile ‘medeniyet’ kavramlarının eş anlamlı olduğu algısı oluşmuştur. Bu nedenle medeniyet kavramı, ‘ileri ve model alınması gereken toplum’ anlamında kullanılmaktadır. Batı merkezli bu yeni anlayışa göre toplumlar, ‘gelişmiş ülke’, ‘az gelişmiş ülke’ ve ‘gelişmekte olan ülke’ gibi tanımlarla sınıflandırılmaktadır. Bu yaklaşımda medeniyeti Batıya has bir olgu olarak sunma çabası görülmektedir.”

Hiçbir medeniyet saf değildir. Hepsi birer sentezdir

Bugünkü Avrupa Medeniyeti Grek ve Latin medeniyetinin terkididir. Yunan ve Latin kültürü ile Hıristiyanlık felsefesi işlenerek, reform ve Rönesans gibi büyük uyanışlardan geçerek Bugünkü Batı uygarlığı doğmuştur. Batı medeniyetinin esas unsurları; ilim, onun hayata uygulanmasından ibaret olan teknik, insan haklarını teminat altına alan hukuk ve hürriyettir.

Katıldığımız veya katılmayı hedef edindiğimiz modern Batı medeniyeti eski Yunanla başlayan, asıl 15. yüzyıldan sonra gelişen hamleleri eski medeniyetlerden farklı yeni bir yükselme hattı çizmektedir. Türkler iki defa medeniyet değiştirmişlerdir. IX ve X. asırlarda kendi istekleriyle Müslüman olmuşlar ve İslâm medeniyetine damgasını vurarak zamanın en ileri ve yerleşik devletlerini kurmuşlardır. 18. asırdan itibaren de Türkler, yine kendi istekleriyle Batı Medeniyetine katılma çabası göstermişlerdir.

Osman Turan'a göre: Türklerin İslam medeniyetine girişleri ile Avrupa medeniyetine giriş teşebbüsleri arasında benzerlik vardır. İslâm medeniyetine girerken din değiştirmişler fakat Batı medeniyetine girerken din değiştirmemişlerdir. Her ikisinde de ortak nokta milli kültürden uzaklaşmamızdır. İslâm medeniyetine Arap ve Farmlar da girdiği halde, onlar milli kültürlerini korumuşlar, fakat biz terk etmişiz. Batı medeniyetine girerken yine Japonlar ve Ruslar milli kültürlerini korurken biz bırakmışız.

İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİ

- Bir inanç sistemi olarak İslamiyet, İslam kültür ve medeniyetinin kaynağıdır. Bu medeniyet, Hz. Âdem'e vahyin gelişiyle başlar. İlgili kıssaya göre Allah; dürtülerine ve bencil isteklerine göre değil, Allah'ın emir ve yasaklarına göre aklını kullanması için Hz. Âdem'e uyarılarda bulunmuştur. Bu nedenle insanlık tarihi, ilkelikten medeniyete doğru bir ilerleme değil; medeniyetin kaynağından sapma ve ona yeniden dönülmesi şeklinde biçimlenmiştir. Vahyin kaynağına dönmeleri için insanlığa peygamberler gönderilmesiyle medeniyet süreklilik kazanmıştır. İslam medeniyeti, bu peygamberler halkasının sonuncusu olan Hz. Muhammed'le (s.a.v.) birlikte olgunlaşmış ve kemale ulaşmıştır.

İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNİN DOĞUŞU

Müslümanlar tebliğ, fetih ve ticaret yoluyla diğer kültür ve medeniyetler ile sürekli ilişki içinde oldular. Farklı toplumların tecrübelerinden ve medeni birikimlerinden -tevhid ilkesine zıt düşmemesi koşuluyla- yararlandılar. Onların inançlarını, düşünme biçimlerini, kavramlarını, kurumlarını, ekonomik sistemlerini, siyasi düzenlerini, ilmî miraslarını yakından tanıdılar. Müslümanların önyargısız, iletişim ve etkileşime açık bu yaklaşımları, İslam medeniyetinin gelişimini kolaylaştırdı. Müslümanların kuşatıcı tasavvur ve tutumu ise İslam kültür ve medeniyetinin başka toplumlarda karşılık bulmasını ve kısa zamanda yayılmasını sağladı.

Kültür ve Medeniyetimizin Analizi(Dn, Bugünü ve Geleceği)

İslam'ın yayılma sürecine baktığımız zaman Medine döneminin Mekke döneminden daha başarılı olduğunu görürüz. Bunun temel nedeni, Mekke toplumu homojen yapıda iken, Medine toplumunun heterojen yapıda olmasıdır. Yani Mekke'de neredeyse sadece putperestler bulunurken, Medine toplumunun yarısı putperest, kalan yarısı başta Yahudiler olmak üzere başka inançlardandı.

Kültür ve Medeniyetimizin Analizi(Dn, Bugünü ve Geleceği)

Anadolu ve buraya gelen Türklerin durumu Medine'deki ilk dönem ile büyük benzerlikler göstermektedir. Bu bölge tarihin ilk dönemlerinden itibaren birçok medeniyete beşiklik etmiştir. Türkler Anadolu'ya yeni bir renk ve heyecan getirmiş ve bu durum yaklaşık sekiz asır srmiştir.

Kültür ve Medeniyetimizin Analizi(Dn, Bugünü ve Geleceği)

Selçuklular ve onların devamı olan Osmanlılar hem bu toprakları Mslmanlaştırmışlar, hem de kendileri dairesi içine girdikleri İslam medeniyetinin bayraktarlığını yapmışlardır. İslamiyet, Türk toplumunun eski kültürünü yeni değerlerle kuvvetlendirmiş ve yeni bir hamle yapmaya hazır hale getirmiştir.

Kültür ve Medeniyetimizin Analizi(Dn, Bugünü ve Geleceği)

Türk tarihinden gelen zellikler, İslamiyet'in getirdiği dünya görüşü ve ahlak nizamı ile birleşerek Selçuklu Devleti'ni, Anadolu Selçuklu Devleti'ni, Osmanlı Devleti'ni ve Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran ruh ve şuuru oluşturmuştur. Bir devletin sosyal yapısının temelinde o milletin ruhu vardır. Altı asra yakın üç kıtada hükmeden bir imparatorluğun kendisini zorlayan bir gç olmadan bütün din ve ırklara bu şekilde hükmetmesinin nedeni iyi tespit edilmelidir.

Kültür ve Medeniyetimizin Analizi(Dn, Bugünü ve Geleceği)

Medeniyetler arası çatışmanın gündemde olduğu, insanların ırklarından ve inançlarından dolayı öldürüldüğü günümüzde, Osmanlı örneğini bir defa daha incelemekte fayda vardır. Teknolojinin son derece ilerlediği zamanımızda insanlığın diyalog ve hoşgörüye her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

Kültür ve Medeniyetimizin Analizi(Dn, Bugünü ve Geleceği)

Osmanlı medeniyetinin bize miras bıraktığı, çok kültürlü ve çok dinli sosyal yapı günümüzde hem dünyanın hem de ülkemizin muhtaç olduğu hoşgörüye örneklik edebilecek yaşam biçimlerinden birisidir. Bir milletin rahat ve huzur içinde yaşaması için mensubu olduğu medeniyetin özelliklerini taşıması gerekir.

Kültür ve Medeniyetimizin Analizi(Dn, Bugünü ve Geleceği)

Osmanlı Devleti son iki asrında Batı karşısındaki sürekli yenilgileri nedeniyle, bilinçli veya bilinçsiz olarak kendi medeniyet çizgisinden uzaklaşmıştır. Medeniyetimizle barışmak ve onun bazı özelliklerinden faydalanmak bizi en azından millet olarak daha mutlu kılacaktır.

Kültür ve Medeniyetimizin Analizi(Dn, Bugünü ve Geleceği)

Yaşadığımız dönemde birbirleriyle alakalı veya alakasız birçok gelişmeler yaşanmaktadır. Dünyanın gideceği yn bu günlerde biçimlenmektedir. Burada bin yıldır Türk-İslam medeniyetinin temsilciliğini yapan Türk milletinin ve onun temsilcisi olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin söyleyeceği Őeyler olmalıdır. Türkiye bu dönüm noktasında insanlığa ne gibi katkılarda bulunabilir iyi değerlendirilmelidir.

Kültür ve Medeniyetimizin Analizi(Dn, Bugünü ve Geleceği)

Türk tarihinin getirdiği medeniyet tecrübesi ve “Osmanlı Barışı” rneği günümüz dünyası için en önemli kılavuz olacaktır. Bir asra yakın süredir insanlığın yaşadığı birçok sıkıntı ve hastalık için bu tecrübeden önemli tedavi yolları çıkarılabilir.

Kültür ve Medeniyetimizden Eğitime yansımalar

Türk toplumunu derinden etkilemiş olan iki olay, İslamiyet'in Türklerce kabul ve cumhuriyetin ilanı, Türk eğitim tarihi açısından da dönüm noktası olarak kabul edilmiştir. Buna göre Türk eğitim tarihi, üç ana döneme ayrılır:

- (1) İlk Türk Devletlerinde Eğitim,
- (2) İslamiyet'in Kabulünden Sonra Türklerde Eğitim,
- (3) Cumhuriyet Döneminde Eğitim.

Kültür ve Medeniyetimizden Eğitime yansımalar

Din ve inanış, kültür ve uygarlığın oluşmasında rol oynayan temel unsurlardandır. Nitekim İslamiyet'in kabulünden nceki Türk toplumlarının siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel yapılarının şekillenmesinde de din ve inanışın önemli bir rolü vardır. Yeni bir dini benimsemek, o dinin etrafında gelişen uygarlığın yesi olmak anlamına gelir. Örneğin Türkler, İslamiyet'i kabul ettikten sonra İslam uygarlığının etkisi altına girmiş ve zaman içerisinde onun gelişmesinde önemli roller üstlenmişlerdir.

Kültür ve Medeniyetimizden Eğitime yansımalar

İslamiyet'i kabul eden Karahanlılar döneminde Türklerin toplum yapısında önemli değişiklikler olmuş; eski Türk kültürü ile İslam kültürünün kaynaşması sonucunda Türk-İslam kültürü ortaya çıkmıştır. İslamiyet'in kabulünden sonra sosyal, siyasi ve ekonomik alanlardaki önemli değişimlerin doğal bir sonucu olarak eğitim anlayışı ve uygulamaları da değişmiştir.

Kültür ve Medeniyetimizden Eğitime yansımalar

Eski Türklerdeki töreye dayalı eğitim anlayışı Karahanlılar döneminde değişime uğramış, İslam dini ve kültürünün oğretilmesi amacıyla dönemin en önemli örgün eğitim kurumları olan medreseler açılmıştır. Devlet adamları, bilgin ve sanatçıları koruyup desteklemişlerdir.

Karahanlılar döneminde olduğu gibi Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde de bilimsel eserlerin hükümdarlara ithaf (adına sunma) edilmesi, bunun delili olarak gösterilebilir. Karahanlılar döneminde örgün eğitim kadar yaygın eğitime de önem verilmiş, meslek eğitiminin ocuk yaşlarda başlamasına dikkat edilmiştir.

Kültür ve Medeniyetimizden Eğitime yansımalar

Devlet teŖkilatlanmasında Karahanlılardan etkilenen Büyük Selçuklu Devleti (Anadolu Selçuklu Devleti dâhil), eğitim kurumlarını da onlardan örnek almıŖtır. Selçuklular, bu kurumları daha da geliŖtirerek sonraki Türk devletlerine örnek olmuŖtur. Selçuklular döneminde Nizamiye Medreseleri aılmıŖ; birçok Ŗehir, bilim ve kültür merkezi hâline gelmiŖtir. İlk dönemlerinde eski Türk geleneklerini sürdüren Selçuklular üzerinde zamanla Arap ve Fars kültürünün etkisi artmıŖtır. Selçuklu dönemi eğitim kurumları içinde medreseler, ahilik ve atabeylik ön plana ıkmıŖtır.

Kültür ve Medeniyetimizden Eğitime yansımalar

Geleneksel Osmanlı eğitim sistemi, dinî temele dayanır ve âlim (bilgin) sözcüğünden din bilgini anlaşılır. Devletin, sivil eğitim kurumları üzerinde herhangi bir denetim ve kontrolü yoktur. Eğitim yöntemi esas olarak nakilci ve ezbercidir. Tanzimat Dönemine kadar, eğitim her düzeyde ücretsizdir. Osmanlıca adı verilen Türkçe, Arapça ve Farsça karışımı bir dil geliştirilmiştir. Böylece aydınlarla halk arasındaki uçurum derinleşmiştir. Eğitim ve bilginin toplumda yaygınlaşması güçleşmiştir. 18. yy.dan sonra, eğitim sisteminde yenileşme başlamıştır. Osmanlı Devleti, kuruluşundan itibaren eğitim ve bilime büyük önem vermiştir. Bu uygun ortamda, daha önceki Türk devletlerinden örnek alınan medreseler, Osmanlılarda da gelişerek varlığını sürdürmüştür. Osmanlı Devleti'nde ilk medrese Orhan Gazi tarafından İznik'te Orhaniye Medresesi adıyla kurulmuştur.

Kültür ve Medeniyet Bilinci

İnsan tek başına bu dünyaya gelmiştir ve tek başına bu dünyadan ayrılacaktır. Allah onu, akıl, irade, seçme özgürlüğü, düşüncelerini açıklama gibi değerlerle donatmıştır. Bu sayede insan, iyiyi kötüden, helalı haramdan, günahı sevaptan ayırt edebilecek bir özellikte yaratılmıştır. Tekil olarak her insan, bu özelliği sayesinde kendi yaptığı iyilik ve kötülüklerinden, helaller ve haramlarından, fiillerinin sonuçlarından bizatihi sorumludur. İslam anlayışında her insan, bireysel hayatında bağımsızdır, özgür iradesiyle yapıp ettikleri sadece kendisini bağlar. Bir kimse, başka birinin yaptıklarından dolayı sorumlu tutulmaz. Bir suçtan, ancak o suçu işleyen kimseler sorumludur. Hiç kimse başkasının işlediği suçu yüklenemez. Suçlar, bireyseldir.

Kültür ve Medeniyet Bilinci

İslam medeniyeti bir hayır veya iyilik, şefkat ve merhamet medeniyeti olarak tanımlanabilir.

Kur'an'ın ve Hz. Peygamberin iyi olma ve iyilik yapma doğrultusundaki ısrarlı ve kesin vurguları ve hayırda yarışma ilkesi, başlangıçtan itibaren Müslümanların, yaşadıkları her zaman ve mekânda çeşitli kurum ve kuruluşlar oluşturmalarına vesile olmuştur.

Bu çerçevede vakıflar, şifahaneler, yetimhaneler, imarethaneler, aşevi, düşkünler evi, çocuk yurtları, cami, medrese, kervansaray, okul, sebil, köprü vs. gibi birçok eser tesis edilmiş, hayırda yarışma ilkesi işlevsel ve görünür hâle getirilmiştir.

Kültür ve Medeniyet Bilinci

İslam'ın temel esaslarından birini insanı sevmek oluşturur. Yunus Emre'nin dediği gibi "Yaratılanı hoş gr, Yaradan'dan ötürü." Sevgi, kalbin sevilen varlığa yönelmesi ve ona tüm varlığı ile bağlanması şeklinde tanımlanabilir. Gerçek sevgi, benlikten sıyrılmış, kısıtlayıcı olmak yerine, kucaklayıcı olan, almak yerine vermeyi tercih eden, pasif bir duygu yerine etkinliği önceleyen bir özellik taşır.

Kültür ve Medeniyet Bilinci

İslam, eşitlik ve kardeşlik esasına dayanır. İnsanlar; hayatta ve ölümde, haklarda ve borçlarda, kanun ve Allah huzurunda, dünyada ve ahirette eşittir. İslam, insanların birbirlerine karşı herhangi bir üstünlük unsurunu beraberlerinde getirdikleri hurafesini kesinlikle kabul etmez. İslam'da kardeşlik, "inanç" zerine bina edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de: "Müminler, ancak kardeştirler..." ve "Müslümanlar, kurşunla sağlamlaştırılmış bir yapı gibi birbirlerine bağlıdırlar..." buyrulur. Bu bağlamda müşterek manevi değerlere bağlı kardeşlik, biyolojik kardeşlikten daha kuvvetlidir. Dünyanın neresinde yaşarsa yaşasın, hangi kavme mensup olursa olsun, hangi dili konuşursa konuşsun, derisinin rengi, cinsiyeti, ekonomik durumu ne olursa olsun, bütün müminler birbirlerinin kardeşidir.

Kültür ve Medeniyet Bilinci

Sözlükte “bir şeyi veya bir kimseyi diğerine üstün tutma, tercih etme” mânasına gelen îsâr ahlâk terimi olarak “bir kimsenin, kendisi ihtiyaç içinde bulunsa bile sahip olduğu imkânları başkalarının ihtiyacını karşılamak üzere kullanması, başkasının yararı için fedakârlıkta bulunması” demektir. Îsâr anlamında Batı dillerinde kullanılan altruizm karşılığında modern Arapça’da daha çok gayriyye, Türkçe’de diğerkâmlık ve özgecilik terimleri kullanılmaktadır.

Kültür ve Medeniyet Bilinci

Her insanın, yaşadığı topluma karşı, birtakım sorumlulukları vardır. Bunların başında, imkânı olanların ihtiyaç sahiplerini maddi ve manevi yönden desteklemeleri gelir. Bu yüzden İslam, insanlar arasında yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik edici bazı ilkeler öngörmüştür. İslam'ın öngördüğü bu ilkeler, İslam toplumlarında sosyal hayatın barışa dayalı olarak sürdürülmesi açısından son derece önemlidir. Kur'an'da ve Hz. Peygamber'in (s.a.v) hadislerinde bu alanda Müslümanlara yüklenen sorumluluklar hatırlatılır. Kur'an'da geçen bir ayette yardımlaşma konusunda Müslümanların özveride bulunma ahlakları şöyle anlatılır: "...Kendilerinin ihtiyaçları olsa bile, yoksul kardeşlerini tercih edip onların ihtiyaçlarına koşarlar. Kim kendi nefsinin cimriliğinden korunursa kurtuluşa ermiştir." Hz. Peygamber (s.a.v) de hadislerinde sosyal yardımlaşma ve dayanışma üzerinde durmuştur.

Kültür ve medeniyetimizde estetik ve Sanat

Arapça'da sun' kökünden gelen sanat, insanların zekâ ve tecrübe ile kazandıkları bilgi ve maharet sayesinde yaptıkları işlere denir. Allah'ın isimlerinden birisi de es-Sani'dir. Kur'an-ı Kerim'de "Allah'ın sanatı" ifadesi şöyle anlatılır: "Dağları görürsün, onları hareketsiz sanırsın. Hâlbuki onlar, bulutların geçişi gibi hareket ederler. Bu, her şeyi sağlam ve yerli yerince yapan Allah'ın yaratmasıdır/sanatıdır..."

İslam sanatının dünya görüşü tevhittir: İslam'ın özündeki tevhid ilkesi, Müslüman toplumların sanatlarına birlik kazandırır. Sanatı, evrensel hakikatin dili hâline getirir. Aynı hakikatten beslenen bu ortak sanat anlayışına göre en büyük sanatkâr Allah'tır (c.c).

O, evreni kusursuz bir denge üzere; insanı da en mükemmel şekilde yaratmıştır.

Hiçbir şekil ya da suret kalıcı değildir; sadece Allah (c.c) daim ve bâkidir. Bu anlayıştaki İslam sanatı, insanların Allah'a (c.c) ait oldukları duygusunu somutlaştırır.

İslam sanatı işlevseldir: İslam sanatı, toplumun maddi ve manevi ihtiyaçlarının karşılanmasını amaçlar. İşlevsellikten ödün vermez. İslam sanatında estetik zevk ile işlev birbirini tamamlar. Amaçsız ve sadece zevk için eser ortaya koyma anlayışının İslam sanatında yeri yoktur.

İslam sanatında, tekâmül etme yani en iyiye ve güzele ulaşma çabası esastır. Müslüman sanatçılar, yerleşmiş sanat geleneğini bozup yenisini yapmak

yerine kendilerinden önceki birikimi geliştirmeye çalışırlar. Bu birikimi noluşturduğu sanatsal yapıya, geçmişle uyumlu ancak özgün bir parça eklemek gayretiyle eserlerini verirler.

İslam sanatının bir ahlak anlayışı vardır: Sanatın asıl sahibi Allah'tır (c.c). Sanatçı, zaten yaratılmış olanı tasvir ettiğini ve kendisinin sanat adına bir elçi olduğunu bilir. Bu bilince sahip Müslüman sanatkâr, kibirden uzaktır ve tevazu sahibidir. Allah'ın (c.c) kendisine verdiği ilham ve kabiliyet için şükreder. Yeteneğini, zekâsını, duygularını kullanarak üretmeye ve ruhen olgunlaşmaya çalışır.

İslam dini, Müslümanları sanatla ilgilenmeye teşvik eder. Dünyadaki sanat eserlerinin görülmesini, bunlardan ibret ve ilham alınmasını ister.

Diğer medeniyetlerin sanat eserlerini insanlığın ortak mirası olarak değerlendirir. Bu eserler, tevhit inancına aykırı olmadığı sürece koruma altındadır.

DİL VE EDEBİYAT

İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren Müslüman toplumlar, dünya kültür ve medeniyetindeki dil ve edebiyat çalışmalarına önemli katkılarda bulunmuşlardır. İslam dünyasında hem tercüme hem de telif eserlerde önemli birikim oluşmuştur. Tercüme eserler için yabancı dil eğitime de önem verilmiştir.

Edebiyat; bir toplumun hissiyatını, inançlarını, irfanını, bilgilerini, algılarını, kavrayışını ve estetik dünyasını yansıtan ayna gibidir. İslam medeniyetinin oluşmasında, İslami kaynaklardan beslenen yerel edebî türlerin yanında divan edebiyatı ve dinî-tasavvufi halk edebiyatı gibi günümüze kadar gelen köklü edebiyat gelenekleri de etkili olmuştur.

İslamiyet etkisinde gelişen Türk edebiyatı, Karahanlılar devrinde Yusuf Has Hacıp'in kaleme aldığı Kutadgu Bilig adlı eser ile başlamıştır. Selçuklular döneminde gelişmeye devam etmiş, Osmanlılar döneminde ise klasikleşerek İslam medeniyetinin önemli bir unsuru hâline gelmiştir.

İslam kültüründe edebiyatın konu yelpazesi geniştir. Hem dinî-tasavvufi hem de kişisel ve toplumsal hayatın içinden konular işlenmiştir. İbret verici ve öğretici manzum hikâyeler, siyerler, peygamber ve sahabe kıssaları, seyahatnameler (gezi yazıları), siyasetnameler (idarecilikle ilgili tavsiyeler), tezkireler(şair biyografileri), vakayinameler (tarihî olay kayıtları) ve kahramanlığı işleyen fetihname, gazavatname, hamzaname, battalname, cenkname ve fütüvvetnameler bunların en yaygın olanlarıdır.

İslam'ın temel ilkelerine dayanarak nefsi arındırma, ahlakı güzelleştirme ve bu yolla Allah'a(c.c) ulaşma düşüncesine tasavvuf denir. X. yüzyıldan sonra tekkeler çevresinde gelişen tasavvuf düşüncesi, dinî-tasavvufi halk edebiyatının doğmasına vesile olmuştur. İslam'ın kökleşip yayılmasında büyük etkisi olan bu edebiyat kolunda remizler yani simgeler kullanılır; bunların her biriyle ilahi aşkla ilgili kavramlar kast edilir.

İslami edebiyatın kollarından biri de divan şiiridir. Divan şiirinin ana teması, aşktır. Şiirin kulağa hitap etmesine yani musikiye önem verilir. Edebî sanatların ayrı bir yeri vardır. Soyut bir şiir olduğu için şair duygu ve düşüncelerini sembollerle dile getirir.

MİMARİ

İslam medeniyetinin en güçlü sanat dallarından biri mimaridir. Dinî, askerî ve sosyal kurumlar, İslam beldelerinin en ücra köşelerine kadar ortak bir medeniyetin temsilcileri olarak dağılmıştır. Namazın cemaatle kılınması tavsiyesi camiye, bedensel temizlik vecibesi hamamı, yolcuya hizmet ilkesi han ve kervansarayı, İslam'ın ilme verdiği değer medreseyi, nefis terbiyesi tekkeyi doğurmuştur.

İslam mimarisi, tevhit ilkesi çerçevesinde şekillenmiştir. Bu ilkeye göre hayatın her yönünü bütünleştiren bir birlik anlayışı benimsenir. Manevi değerler ile maddi ihtiyaçları birleştirmek hedeflenir.

İslam mimarisi, temasta bulunduğu kültürlerin mimarisinden etkilenmiştir. Müslümanlar, fetihler sonucu karşılaştıkları uygarlıkların mimarisinden yararlanmakta sakınca görmemiştir. Farklı İslam toplumlarından her biri, her hanedan hatta her sanatçı kendi mimari anlayışına göre İslam mimarisine renk katmıştır. Bu yönüyle İslam mimarisi sadece Arapların değil; bütün Müslümanların hatta insanlığın ortak ürünü olmuştur. İslam mimarisi gerçekçidir; toplumun fiziksel ve sosyal ihtiyaçlarını gözardı etmez. Müslümanlar mimari eserlerini sadece zevk ve estetik için değil, mutlaka bir ihtiyacı gözetererek yapmışlardır. Örneğin bir caminin, çeşmenin veya köprünün estetik değeri olmakla beraber asıl olan işlevidir.

İslam mimarisi dinî, sivil ve askeri mimari olmak üzere üçe ayrılır;

Dinî Mimari: İslam inancına göre yeryüzünde ibadet amacıyla yapılan ilk mimari yapı Kâbe'dir. İslam mimarisinin tam anlamıyla ilk örneğini ise Mescid-i Nebi teşkil eder.

Dinî mimariye ait eserler cami, mescit, minare, türbe, tekke ve zaviyelerdir. Yeryüzünün her tarafına yayılmış olan bu eserler, İslam medeniyetinin sembolleridir.

Sivil Mimari: İslam medeniyetinde sivil mimari geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Ev, medrese, sıbyan mektebi, kütüphane, darüşşifa, tabhane, hamam, imaret, çeşme, kervansaray, köprü ve külliye sivil mimari unsurlarıdır. Sivil mimarinin en önemli unsuru evdir. Harem ve selamlık olmak üzere iki bölümden meydana gelir. Avlu, evi dış dünyaya karşı muhafaza eder. Evler tahta yahut kerpiç gibi kısa ömürlü malzemelerden inşa edilir. Evin bahçesi cennetteki sükunu hatırlatan bir güzellik köşesidir. Ev basit bir sığınak olmayıp yaşlı, çocuk, kadın tüm ailenin bütün hayatını kapsamak üzere tasarlanmıştır.

Sivil mimarinin bir unsuru olan hamam, bir bölge fethedildiğinde veya yeni bir yerleşim yeri kurulduğunda ilk inşa edilen yapılardandır. Hamamlar, yerleşim yerinin nüfus oranına göre inşa edilirdi. İlk hamam, Emeviler döneminde VIII. yüzyılda Suriye'de yaptırılmıştı. Anadolu'da ilk hamam binaları, Türkiye-Ermenistan sınırındaki Ani'de bulunan Selçuklu hamamlarıdır.

İslam medeniyeti bir su medeniyeti olarak da adlandırılır. Osmanlıda çeşme ve sebil yaptırmak, sevap kazanma amacını da aşarak bir zevk ve başlı başına bir estetik gayeydi. Hayırseverler, suyu musluklardan akıtmakla yetinmeyip yaptırdıkları çeşme ve sebillerin güzel olması için âdeta birbirleriyle yarışarlardı. Sebiller yoldan gelip geçenlere soğuk menba suyu içmeleri, böylece yaptıran kişinin hayırla anılması ve ruhuna dua edilmesi için yaptırılmış vakıf eserleriydi. Bu sebillerde cuma, kandil ve bayram günlerinde bal ve şerbetler ikram edilirdi.

Askerî Mimari: Ordugâhlar, ribatlar, kaleler, surlar, hendekler, tabyalar, ok meydanları, gözetleme ve haberleşme kuleleri askeri mimarinin başlıca unsurlarıdır.

ŞEHİR VE MEDENİYET İLİŞKİSİ

Medine kelimesi şehir anlamına gelmektedir. Medeni şehirli, medeniyet de şehirli hayat anlamındadır. Medeniyet ve şehir birbirini tamamlayan unsurlardır. Göçebelik, insanın şehir hayatından önce yaşadığı ve geçirdiği bir evredir. İnsan, zaruri ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra hayatta mükemmelliği arar. Böylece şehirli hayatın sınırları içinde yaşamaya razı olur. Medeniyet unsurlarını kısmen taşıyan kırsala nazaran şehrin imkânları daha geniştir. Sanat, edebiyat, mimari, bilim, musiki ve zanaat gibi faaliyetleri icra etmek isteyenler burada daha fazla destek ve çalışma imkânı bulur. Ortaya çıkan nitelikli ürünlerin, toplum tarafından anlaşılıp takdir edilmesiyle şehir, medeniyetin geliştiiği zemin haline gelir.

Medeniyet öncüsü olan peygamberler, şehirlerden veya yerleşik kültüre sahip toplumların arasından seçilmiştir. Toplumda çürüme ve yozlaşma, genellikle belirli bir gelişim aşamasına ulaşan şehir hayatında baş gösterdiğinden, peygamberler tebliğlerini genellikle şehir halkına yapmışlardır.

Şehirlerin de kimliği vardır. Şehrin kimliği, o şehirde yaşayanların dünya görüşleri, inançları ve gelenekleriyle doğrudan alakalıdır. Şehrin mekânları bu değerler doğrultusunda şekillenir. Bir şehri tanımak için, sahip olduğu medeniyet birikimine bakmak gerekir. Antik dönem şehirlerinden Roma ve Atina, Hıristiyanlara ait şehirlerden Paris ve Viyana ve Müslümanlara ait şehirlerden Mekke, Medine ve İstanbul ait oldukları inanç dairesinin medeniyetini temsil eden merkezlerdir.

Medine-i Münevvere, inancın şehirli toplum üzerindeki etkisi yönüyle İslam şehirlerine örnek olmuştur. Hz. Muhammed (s.a.v.), zorluklarına rağmen şehir hayatının insanlar için daha hayırlı olduğunu söyleyerek, yerleşik hayatı ve şehirleşmeyi tavsiye etmiştir. Şehrin imarını ele alarak yolların genişliğini belirlemiş, Müslümanların birbirine ve başkalarına eziyet verecek davranışlardan uzak durmalarını istemiştir. Hazine gelirlerinin artması üzerine geniş ve güzel evler inşa edilmiş, kenar mahalleler şehirle bütünleştirilmiş, mezarlık şehrin planına dâhil edilmiştir. Medine, Basra, Kûfe, Bağdat, Fustat gibi İslam şehirleri, doğrudan Müslümanlar tarafından kurulmuştur. İslam'ın üç kıtaya yayılmasıyla İslam coğrafyasının sınırlarına katılan şehirler ise zamanla İslam şehri kimliği kazanmıştır. İslam şehirlerinde medeniyetin hızla gelişmesi VII-XI. yüzyıllar arasında gerçekleşmiştir.

Şehrin düzeninden ve yönetiminden sorumlu kimselerin bilgili, adil, sağlıklı, anlayışlı, sorumluluk ve takva sahibi kimseler olmasına dikkat edilir. İslam şehrinde yaşayanların ve şehri yönetenlerin ayrıcalıkları yoktur. Yöneticilerle halk aynı mahalleyi ve sokağı paylaşır. Müslümanlar ve gayri müslimler din, mezhep ve geleneklerini kendilerine sunulan güven ve adalet ortamında rahatça sürdürme imkânına sahiptir. Şehirler, inançların serbestçe yaşandığı, insanlara onurlarını kıracak her türlü baskının yasaklandığı özgürlük mekânlarıdır. Şehir hayatı tüm farklılıkları kucaklayacak kadar esnek ve müsamahakârdır.

İslam şehri mana ve maddenin birlikteliğini yansıtır. Şehrin fiziki yapısında yer alan camiler, mezarlıklar, sebiller, hamamlar, çeşmeler, evler ve sokaklar, Müslümanların dinî hayatı gözetilerek oluşturulur. Şehrin yol sistemi, insanların öncelikle camiye sonra idare, eğitim ve sağlık gibi kurumlara kolayca ulaşmasını sağlayacak şekilde planlanmıştır. İslam şehirinde hayatın akışını ibadetlerin yapılma süreçleri düzenler. Günlük işler sabah ve akşam namazı vakitleri arasında bitirilir. Şehrin mimari yapılanmasında mütevâzılık esastır. İslam şehirlerinin fiziki ve fonksiyonel oluşum ve gelişiminde belirleyici olan esaslar, yaradılışın icaplarına uygun tercihlerdir. Tabiata uyum esastır. Tüm yapılar Allah'ın (c.c.) kudretini ve tekliğini hatırlatacak bir bilinçle inşa edilir. İhtişamlı yapılar, şehrin merkezi yapısı olan camilerdir. Yüksek binaların yapılmasına, kibir sebebi olduğu, dünyada kalıcılığı çağrıştırdığı endişesiyle hoş bakılmaz. Şehirde heykel, anıt ve benzeri unsurların bulunmasından kaçınılır. Türbeler, ziyaret mekanları, sanat ve mimari özellikleriyle şehrin önemli unsurları arasında yer alır.

İslamiyet, fetihler, göçler, âlimler ve tüccarlar eliyle kısa sürede Uzak Doğu'dan Atlas Okyanusu'na, Avrupa'nın içlerinden Afrika'nın güneyine kadar geniş bir alana yayılmıştır.

Müslümanlar, İslam'ın izzetini, ilmini, hikmetini ve irfanını farklı coğrafyalardaki şehirlere taşımıştır. Şehircilik faaliyetleriyle birlikte harap olmuş beldeler şenlenmiş, mamur hale gelmiştir. Her din ve kültürden insanlar bu şehirlerde yüzlerce yıl huzur içinde yaşayabilmiştir.

İslam coğrafyasında yer alan; Mekke, Medine, Kudüs, Kûfe, Kahire, Şam, Halep, Bağdat, Kurtuba, San'a, Marakeş, Tunus, Fas, Kayravan, Semerkant, Buhara, Belh, Herat, Kazan, Musul, Bursa, İstanbul, Saraybosna, İsfahan, Yezd, Şiraz, Kabil, Lahor, Delhi, Agra gibi şehirlerde İslam medeniyetini temsil eden seçkin eserler ortaya konmuştur.

İslam kültür ve medeniyetinde, taşıdığı değer ve özellikler bakımından Mekke, Medine, Kudüs, Kurtuba ve İstanbul öncelikli bir yere sahiptir.

Netice olarak; insan, davranışlarıyla değer kazanmaktadır

Netice olarak; insan, davranışlarıyla değer kazanmaktadır.

Müslümanın imânı, beşeri istek ve arzuların tatmini için kesin bir temel ve eleştirmen olarak görev yapmalıdır. Yani irâde ve arzular imâna göre ayarlanmalıdır. İslâm, zaman-mekan üstü, kainatı kuşatan bir gerçeklik olarak bütün problemleri kuşatabilecek ve çözüme kavuşturacak, muhtevalı bir düşünceyi gerektirir. Varlığa sadece gözleriyle bakanlar, onu ancak gözlerinin gördüğü nisbetinde kavrayabilirler. Eşyayı basiretle didik didik edenler; arının çiçeklerde bal-özü topladığı gibi, her şeyden ibretlik manalar çıkarabilirler.

Etrafındaki menfiliklerden şikayetçi olanlar, kendi nefislerinden başlamadıkça müspet neticeye erişemeyeceklerdir. Kendinizi görmek mi istiyorsunuz? Aynadaki şekline değil, içinizdeki aynalara bakınız. İnanarak düşünüp, düşünerek davranan insanlar mükemmelliği yakalayabileceklerdir .